

ВСТУПНА ЗАУВАГА

Працюючи редакторкою-консультанткою в царині біомедичних наук, року 2015 я натрапила на неймовірну історію. Цілими днями студіювала рукописи, в яких ішлося про моторошні недуги, що заводили лікарів у глухий кут, а пацієнтів змушували страждати від немочі й болю. Редагуючи книжку про рідкісні й переважно невиліковні захворювання, прочитала таке: «Ліки від туберкульозу винайшли у лікарні Сі В'ю на Стейтен-Айленді».

Допитливість укупі з любов'ю до науки та історії Нью-Йорка змусили полишити справи й почати гуглити. Результати не забарились — ось і стаття про Сі В'ю, ліки та Вірджинію Аллен, жінку, що входила до групи афроамериканських медсестер, званої як «чорні янголиці»^{*}.

Я сконтактувала з Вірджинією, і ми зустрілися у невеличкій кав'ярні в лікарні Гарлема, де вона пила чай і ділилася уривками цієї історії. Наші кав'ярневі зустрічі тривали

^{*} Авторка використовує написання «Black» із великої літери, коли йдеться про темношкірих людей та «white» із малої, коли йдеться про світлошкірих. «Black» ми передаємо словами «чорні» та «темношкірі», наголошуючи на їхній символічності й значущості в контексті історії.

Слово «негр», яке може викликати дискомфорт, ми зберегли у документах та у прямій мові персонажів. Воно використовується для точного відтворення мови того часу і показує складні реалії расизму й упереджень, з якими зіштовхувалися героїні цієї історії. Це рішення було прийняте з глибокою повагою до історичної правди і контексту, а не для підтримки або виправдання подібної лексики. — Прим. редакції

упродовж кількох тижнів, а тоді пані Вірджинія запросила мене до себе додому у відбудовану резиденцію медсестер у Сі В'ю, саме в те місце, де мешкала шістдесятьма роками раніше. Допоки ми проминали коридори й прилеглі території, вона вказала на будівлі, що осипалися, й розповіла більше про «чорних янголиць», як їх називали пацієнти, – жінок, що зголосилися «на заклик працювати у лікарні, тоді як білі медсестри відмовились».

– Ви б могли розповісти їхню історію? – запитала вона.

– А є якісь архіви?

– Немає.

– Записи, документи, статті, листи, щоденники, журнали, бодай щось? – чіплялась я за надію.

– Ні, але я поділюся з вами усім, що мені відомо, а також надам контакти людей, які зможуть розповісти більше.

Тож я пристала на ідею й вирушила збирати історії від очевидців, почавши з Вірджинії й відтак продовживши із ширшою спільнотою Стейтен-Айленду. Саме там розвідка набула чіткіших обрисів. Кожен контакт приводив до нових відкриттів, тож невдовзі я заходила знайомитися й навідувати людей у Джорджії, Кароліні, Флориді, Неваді, Техасі, Міссісіпі, Аризоні та багатьох інших місцях. Провела сотні годин за розмовами з незнайомками та незнайомцями, які запрошували мене до своїх домівок та спільнот, щоби переповісти історії власних тіток, бабусь, кузин, племінниць та подруг, які полишили американський Південь і приїхали працювати у Сі В'ю.

Ще більше годин провела у товаристві сина доктора Робітцека, який з утіхою розповідав історії про батька та щедро ділився власними архівами. З них я довідалася про

чотирьох пацієнтів, які брали участь у першочерговому випробуванні ліків і поділилися своїми досвідами одужання. Траплялися й такі, котрі асистували медсестрам чи допомагали у лабораторії, або ж ті, котрі ходили з ними до одного храму чи жили по сусідству, як-от безцінна Деббі-Енн Пейдж, афроамериканська генеалогиня та фахівчиня з історії Стейтен-Айленду. Усі вони додали якості, глибини й свідчень з перших рук.

Невдовзі розгорнулася насичена й барвиста історія, в центрі якої – медсестри й туберкульоз, а на їхньому тлі ширші теми, як-от Джим Кроу, Велике переселення афроамериканців, системний та інституційний расизм, робота на фронті у сфері охорони здоров'я, хвороби і вакцини, а також бажання жити вільне й змістовне життя – рушійна сила більшості медсестер та осердя їхніх оповідок.

Усі історії та події у книзі, включно з цитатами, думками та реакціями, оснований на усних оповідях, що підтверджуються великою кількістю матеріалів: газетами, журналами, листами, мемуарами, свідоцтвами про шлюб і смерть, військовими квитками, медичними записами, книгами розтину, журналами медсестер і медичними книгами, лікарняними публікаціями, щорічниками, попередніми інтерв'ю та будь-якими іншими матеріалами, що їх поталанило відкопати бібліотекарям та бібліотекаркам. Я знову й знову проглядала інтерв'ю, надсилала нотатки членам родини, щоби ті звірили точність і достовірність у світлі ширших тем та ідей.

Вісьмома роками по тому, коли книга постала на світ, з'явилося усвідомлення, що вона увібрала в себе таку величезну кількість спогадів та досвідів, що ними завиграшки можна заповнити полиці бібліотеки. Сподіваюся, що «чорні янголиці»

віднайдуть своє законне місце в історії та їхня оповідь розгор-
татиметься далі, оскільки дедалі більше сімей матимуть смі-
ливість говорити про медсестер, які ризикували своїм життям,
коли усі решта відмовились, які боролися за десегрегацію лі-
карняної системи Нью-Йорка і чий внесок в існування людства
не можна недооцінювати.

*Марія Сміліус,
Нью-Йорк, 2023*

ПРОЛОГ⁴

Пам'ятаючи про минуле
Резиденція медсестер у Сі В'ю
Сьогодні

Щоранку Вірджинія Аллен прокидається й відчуває тягар
плинності часу. Той немовби налітає на неї з усією настирливі-
стю, безладний і доскіпливий. Вона силкується його відштовх-
нути, обкладаючи себе справами, проте час невблаганний.
Вірджинія відчуває це, коли встає з ліжка і їй схоплює спину,
або ж коли свідомість плутає імена, чи коли губна помада про-
сочується у зморшки довкола губ. Довкруг її помешкання речі,
що колись мали неабияке значення, а тепер видаються випад-
ковими об'єктами, предметами, що належать до чийогось чу-
жого життя. Час летить і зовні, де на старому тюльпановому
дереві годинами сидять ворони, чий блискучі, немов вугілля,
очі пильно вдивляються у Вірджинієву квартиру. Упродовж
років їхня присутність розраджувала, притупляючи старіння
на самоті. Та тепер вони повсідалися на простягнутому гіллі,
наче хронометри, що нагадують господарці про збігання чер-
гового дня — дня, крізь який та пронесла тягар історії, що її
прагне повідати.

Історія, подібно до плинності часу, чатує повсюди. Вона
розташувалась у комплексі закинутих лікарняних будівель,

що оточують мешкання Вірджинії – резиденцію для літніх людей у відреставрованому медсестринському гуртожитку в лікарні Сі В'ю на Стейтен-Айленді. Приблизно за 450 метрів від її дверей, серед лісової гущавини, височіють поруйновані залишки дитячої лікарні. Коли позирає на них зараз, Вірджинія поринає у часи сімдесятишестилітньої давнини, в осінню днину 1947 року – тоді вона вперше тут опинилась.

Вірджинії було шістнадцять, коли вона прийшла працювати асистенткою дитячої медсестри. Натоді палати повнилися немовлятами, малюками й старшими дітьми. Вони громадилися у колісках, ліжках, кріслах колісних, плакали, кашляли й стонали, а молода асистентка брала їх на руки. Час стер їхні обличчя й імена, залишивши у свідомості самі обриси. Та варто задуматись трохи довше, як пам'ять розгортається й образи увиразнюються. Постають і медсестри, чорні жінки, вбрані у біле, чие служіння упродовж десятиліть змінило хід історії медицини.

Ці жінки ніколи вповні не полишають її думок.

Їх були сотні. З кимось працювала разом у педіатрії, втім більшість гарувала у відділенні для дорослих по сусідству з дитячою лікарнею. За словами Вірджинії, наразі ці будівлі «в жахливому стані». Спершу їх було вісім, однаково зведених, розташованих досконалим півколом. Та у 1970 році прибули робітники з будівельними таранами й бульдозерами і зрівняли половину з них із землею. На тому місці звели будівлю Едварда Р. Робітцека, *N*-подібну і схожу на коробку споруду, призначену для людей, що потребують тривалої невідкладної реабілітації. Місто відгородило решту вцілілих будівель, а на сігчасту загрожу робітники почепили яскраво-жовті таблички з написом «Не підходити».

Та людським помислам не судилося стримати матінку-природу.

Довкола буйно квітли дерева, де-не-де простягалося їхнє коріння й гілля, звиваючись крізь дверні отвори й паркетні дошки, вони, немовби кігтями, впивались у стіни, дахи й жовті таблички. Щороку приходила зима й приносила із собою дощі та сніги, темряву й крижані вітри Північної Атлантики. Вітри вили й тріскотіли, вибиваючи вікна й зриваючи тиньк зі стелі. Позіхала весна, пробуджуючи виноградну лозу, завитки якої звивалися вздовж стін, сягаючи пташиних поселень у піддашках. Птахи зводили гнізда, плодилися й послідом загиджували стіни та підлогу. А тоді в гру вступало літо, даючи волю мухам, комарам і нестерпній вологості, яка, своєю чергою, породжувала вишукані візерунки плісняви й грибка.

Сьогодні цей краєвид навіває на Вірджинію смуток.

У цих будівлях разом з іншими медсестрами вони чинили неможливе. Об'єдналися заради боротьби з одним із найбільших лих людства – туберкульозом, цією давньою хворобою, довго відомою як сухоти; у першій половині XX століття лише в Сполучених Штатах від неї загинуло понад 5,6 мільйона людей².

День за днем вони дбали про тисячі бідних та нужденних ньюйоркців, що прибували до Сі В'ю, страждаючи на всі можливі форми туберкульозу: легенів, мозку, крові, кісток, нирок, язика, шкіри та статевих органів. У палатах вони виконували накази лікарів, які й самі губилися і працювали в режимі спроб та помилок, призначали ненадійні препарати, від яких людям часто велося гірше: гамакор, санокризин, ін'єкції вбитих теплом туберкульозних паличок, таблетки хлорофілу, гамбін (чудовий антифриз, але сумнівної туберкулоостатичної ефективності), овечу вакцину та конго червоний³.

У хірургічних кабінетах, де працювала тітка Вірджинії Една, операції перетворювалися на різанину: ребра відпилювали